

El còlit negre (*Oenanthe leucura*) a l'Empordà.

Carlos Alvarez-Cros

Còlit negre (*Oenanthe leucura*)

© J. L. Rodríguez- CENEAM - MMA

Comitè Avifaunístic Empordanès (CAE): Carlos Alvarez-Cros, Marc Bertran Fàbregas, Joan Budó Ricart, Albert Burgas Riera, Àlex Ollé Torner, Joan Ventura Linares.

Citació recomanada: Alvarez-Cros, C. 2011. El còlit negre (*Oenanthe leucura*) a l'Empordà. Comitè Avifaunístic Empordanès.

El còlit negre és una espècie bàsicament sedentària, de distribució mediterrània. Ocupa paratges escarpats, rocosos i quasi sense vegetació. La seva àrea de cria s'estén pel nord d'Àfrica (des de la zona costera del Sàhara occidental a Tunísia i el nord-oest de Líbia) i la península ibèrica, ja que no hi ha proves de la seva nidificació a Itàlia (Cramp *in* Ramírez i Soler *in* Martí i del Moral, 2003).

La població europea, estimada entre 4.100 i 16.000 parelles, està en franca regressió (BirdLife International, 2004). Aquesta és més acusada als extrems de la seva àrea de distribució. A Portugal, a finals del segle passat la població estimada era només de 100 a 1.000 parelles (Ramírez i Soler *in* Martí i del Moral, 2003). A França, encara que històricament, Comanyo (1839) el citava com poc comú a diverses localitats del sud-est francès, des de 1970 ja només es reproduïa a la regió dels Pyrénées-Orientales, d'on va desaparèixer com a nidificant al 1997. En tot cas, posteriorment encara s'ha registrat algunes observacions al sud-est francès a finals d'estiu i a l'hivern, probablement originades pels desplaçaments erràtics juvenils o per fugides climàtiques d'exemplars de poblacions properes (GOR *in* Schreiber i altres, 2008).

A primers de segle, la població catalana s'avaluà entre 401 i 631 parelles i es concentrava a la meitat sud del territori (Matheu i Prodon *in* Estrada i altres, 2004).

Pel que fa a les comarques gironines, a finals del segle XIX, Estanislau Vayreda (1883) escrivia que, malgrat no ser comú, se l'observava amb certa freqüència a les serres escarpades de Maçanet de Cabrenys, la Muga, muntanyes d'Olot i la Cerdanya. Una prova d'aquesta relativa freqüència és l'existència de diversos noms populars, recollits pel mateix autor: "pasera de las negras", "cuablanch", "merla de cua blanca". Un segle més tard, Joaquim Maluquer (1981) referia que es trobava sobretot a les zones rocoses de la costa, assenyaladament de Blanes al cap de Creus. Aquesta afirmació es veu confirmada per diverses citacions. En són exemples les següents:

- Detectades sengles parelles el 8.IV.1953 a cap Poncella, Roses i el 9.IV.1953 a cala Tamariua, Port de la Selva (Géroudet, 1955).
- Josep Pons Oliveras va obtenir un exemplar el 29.VI.1956 a Tossa de Mar (Palau, 1956).
- Observat a Cadaqués al setembre de 1958 (Palau, 1960).
- Diverses citacions a la serra de Roda, Roses, l'Estartit, illes Medes i Torroella de Montgrí els estius de 1960 a 1965 (Wallace i Sage, 1968).
- Diverses citacions de parelles reproductores i exemplars hivernants a la serra de Roda entre 1964 i 1969 (König i König, 1973)
- Observat un exemplar a les illes Medes el 16.V.1965 (Maluquer i Martí, 1966).

A primers de la dècada dels vuitanta del segle passat, al primer atlas de nidificants de Catalunya, el còlit negre era citat a l'Empordà, al massís de Salines - Bassegoda, l'Albera, el cap de Creus i l'extrem nord-oriental del Baix Empordà i ocupava onze quadrats de 10x10 Km del reticle UTM (Muntaner, Ferrer, Martínez-Vilalta, 1983). Vint anys després, el nou Atlas només reflectia la presència a quatre quadrícules empordaneses, totes situades al cap de Creus (Matheu i Prodon *in* Estrada i altres, 2004). Al 1999, al Pla Especial de cap de Creus es va fer una estimació de 7 parelles nidificants, xifra que probablement estés sobrevalorada (Feliu, 2010). Al 2000 només es van recollir les següents quatre citacions:

- Un exemplar a les Roques Negres el 15.V.2000 (Feliu, 2010)..
- Un exemplar al sector d'es Camell l'1.VI.2000 (Feliu, 2010).
- Un exemplar duent becada al sector d'es Camell el 21.VI.2000 (Feliu, 2010)..
- Una parella amb territori establert a la mateixa zona el 2.VII.2000 (Feliu, 2010).

És a dir, s'estaria parlant de 2 – 3 parelles. El 2001 va ser el darrer any de presència continuada i es van registrar només dues citacions:

- Un exemplar a la punta de cap de Creus el 23.III.2001 (Feliu, 2007).
- Dos exemplars al mas dels Arbres el 10.VII.2001 (Feliu, 2007).

Aquesta darrera citació, constitueix l'últim intent (fracassat) conegut de nidificació a l'Empordà (Feliu, com. pers.). Malgrat els esforços de prospecció esmerçats durant els anys següents, només s'arribà a detectar l'espècie el 2004:

- Un exemplar al Torrentbó el 10.I.2004 (Feliu, 2007).
- Un exemplar al monestir de Sant Pere de Rodes el 4.IV.2004 (Feliu, 2007; Alvarez i altres, 2007).
- Un exemplar de sexe indeterminat a la Roca Miralles el 22.VI.2004 (Feliu, 2007).
- Un mascle al mateix indret el 30.VI.2004 (Feliu, 2007; Alvarez i altres, 2007); darrera citació segura coneguda a l'Empordà.

Com es pot veure, la població empordanesa de còlit negre va seguir un procés d'extinció similar al de la francesa, encara que amb un cert decalatge temporal i va desaparèixer de l'Empordà, com a nidificant, el 2000.

La principal causa d'aquesta regressió podria ser la fragmentació poblacional originada per la pèrdua d'hàbitats favorables deguda a l'abandó de conreus, de pràctiques de ramaderia extensiva i de l'explotació forestal per a l'obtenció de carbó (Matheu i Prodon *in* Estrada i altres, 2004). Segons Noguera, Aute, Cerdeira, Josa i Llobet (*in* Herrando i altres, 2011), la població francesa i empordanesa podrien haver format part d'una població continua que s'estendria des del sud de França, per la costa, fins a enllaçar amb les del sud català i el llevant espanyol. Quan la població marginal empordanesa quedà aïllada, augmentà significativament el seu grau de vulnerabilitat i qualsevol agent advers, com podrien ser les persistents gelades patides l'hivern de 1985 o la freqüentació humana dels llocs de cria, en van poder precipitar la desaparició. Mentre es trobà en aquesta situació crítica, no va ser capaç de recuperar-se encara que es van produir algunes condicions favorables com seria el cas dels incendis de l'Albera del 1986 o del cap de Creus del 2000 (Matheu i Prodon *in* Estrada i altres, 2004).

Pensar en un possible retorn natural de l'espècie a terres empordaneses sembla difícil a curt termini. A França, s'ha proposat com a principal mesura de conservació la restauració dels hàbitats a les tradicionals zones de cria, mitjançant cremes controlades i manteniment posterior amb pasturatge extensiu (GOR *in* Schreiber i altres, 2008). Un altre aspecte a tenir en compte seria la protecció de les petites coves i forats de velles edificacions que els poden proporcionar llocs segurs on bastir els nius (Ramírez i Soler *in* Martí i del Moral, 2003). Donat el caràcter bàsicament sedentari de l'espècie, aquestes mesures només podrien ser efectives en el cas que hi hagués poblacions pròximes. Aquesta situació no es dona ni al país veí ni a l'Empordà, ja que les vores de l'actual àrea de distribució menys allunyades es troben al Garraf i a Montserrat i aquestes poblacions també són escasses, fragmentades i molt fràgils (Aute, Cerdeira, Llobet i Noguera *in* Anton, 2009). En tot cas, les actuacions conservacionistes haurien de fer-se precisament als extrems de les actuals zones de cria per tal de possibilitar-ne la seva extensió. L'altra alternativa seria plantejar una progressiva reintroducció de l'espècie als antics llocs de reproducció.

El CAE (Comitè Avifaunístic Empordanès) va incloure a la llista d'homologables les citacions empordaneses d'aquesta espècie que es produïssin l'1.I.2002 o amb posterioritat. Fins avui (juliol de 2011) només s'ha homologat dues de les observacions citades al 2004 (Alvarez i altres, 2007).

AGRAÏMENTS

Vull agrair a tots els observadors les citacions realitzades i registrades, ja que sense el seu esforç no s'hauria pogut portar a terme aquest document. A Ponç Feliu Latorre pel seu esforç de recopilació de dades del PNCC i pels seus valuosos suggeriments. També a J. L. Rodríguez per cedir la imatge que il·lustra el document.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alvarez, C., Burgas, A., Capalleras, E., Feliu, P., Ollé, A. (2007). 2n Informe d'homologació de citacions del Comitè Avifaunístic Empordanès. Comitè Avifaunístic Empordanès.

www.comiteempordanes.org/Homologacions/2n_Informe_homologacio.pdf

Anton, M. (ed.). 2009. Anuari d'Ornitologia de Catalunya. 2008. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia.

BirdLife International. 2004. Birds in the European Union: a status assessment. Wageningen, The Netherlands: BirdLife International.

http://www.birdlife.org/action/science/species/birds_in_europe/birds_in%20the_eu.pdf

Companyo, L. 1839. Catalogue des oiseaux qui ont été trouvés dans le département des Pyrénées-Orientales, soit sédentaires, soit de passage. Bull. Soc. Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales N°4 : 54-104.

http://books.google.es/books?id=PdQXAAAAYAAJ&pg=PA424&dq=Catalogue+des+oiseaux+qui+ont+%C3%A9t%C3%A9+trouv%C3%A9s+dans+le+d%C3%A9partement+des+Pyr%C3%A9n%C3%A9es-Orientales,+soit+s%C3%A9dentaires,+soit+de+passage.&hl=es&ei=CH8uTt-nLo2VOuzE7X4&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q=traquet&f=false

Estrada, J., Pedrocchi, V., Brotons, L., Herrando, S. (eds.) 2004. Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002. Barcelona. Institut Català d'Ornitologia (ICO)/Lynx Edicions.

Feliu, P. 2007. Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus 2001-2005. El Port de la Selva, Parc Natural del Cap de Creus, Departament de Medi Ambient i Habitatge, Generalitat de Catalunya, Monestir de St Pere de Rodes - Palau de l'Abat.

www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_01_05.pdf

Feliu, P. 2010. Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus 1950-2000. El Port de la Selva, Parc Natural del Cap de Creus, Departament de Medi Ambient i Habitatge, Generalitat de Catalunya, Monestir de St. Pere de Rodes - Palau de l'Abat.

www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_50_00.pdf

Géroutet, P. 1955 Observaciones ornitológicas en la Costa Catalana. Ardeola, vol. 2, fascículo 1. Madrid, SEO.

Herrando, S., Brotons, L., Estrada, J., Guallar, S., Anton, M. (eds.). 2011. Atlas dels ocells de Catalunya a l'hivern 2006-2009. Barcelona. Institut Català d'Ornitologia (ICO)/Lynx Edicions.

König, I. i König, K. 1973. Nueva contribución para el conocimiento de la avifauna de la Costa Brava septentrional. Ardeola, 19: 49-55. Madrid, SEO.

Maluquer, J. 1981. Els ocells de les terres catalanes. 3ª edició, ampliada. Barcelona, Editorial Barcino Fundació Jaume I.

Maluquer, S., Martí, S. 1966. Excursión ornitológica a El Estartit e Islas Medas (Costa Brava, Gerona). *Ardeola* 11: 126 – 129. Madrid, SEO.

Martí, R. Y Del Moral, J. C. (eds). 2003. Atlas de las aves reproductoras de España. Madrid. Dirección General de Conservación de la Naturaleza. Sociedad Española de Ornitología. www.marm.es/imagenes/es/0904712280075b43_tcm7-21721.pdf

Muntaner, J., Ferrer, X., Martínez-Vilalta, A. 1983. Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra. Barcelona, Ketres.

Palaus, F. J. 1956. Algunas recientes citas de aves interesantes en Catalunya. *Ardeola*, 3: 263-270. Madrid, SEO.

Palaus, F. J. (1960) Notas ornitológicas del NE de España (con algunos datos de Levante). *Ardeola*, 6: 221-233. Madrid, SEO.

Schreiber M. (ALEPE), Sane, F. (ALEPE), Bresson, C. (ALEPE), Bizet, D. (COGARD), Remy, B. (COGARD), Frey, C. (COGARD), Gilot, F. (GOR), Courmont, L. (GOR), Roche, H.-P. (LPO Herault), Morlon, F. (LPO Aude). 2008. Référentiel régional concernant les espèces d'oiseaux inscrites à l'annexe I de la Directive « Oiseaux ». Natura 2000, Direction régionale de l'environnement Languedoc-Roussillon. http://webissimo.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/Referentiel_Oiseaux_cle0ad1a1.pdf

Vayreda, E. 1883. Fauna Ornitológica de la Provincia de Gerona. Girona, Paciano Torres.

Wallace, D. I. M. & Sage, B. L. 1968. Las aves de la Costa Brava, Cataluña (conclusión). *Ardeola* 14, 1. Madrid, SEO.